

підхід до природи комунікацій, все більше досліджуються психологічні та соціальні чинники впливу на людину тих чи інших факторів.

Одним із перших експериментально довів вплив соціально-психологічних факторів Ельтон Мейо (1923—1924 р.) Подальший розвиток у вивченні поведінки людей належить Альберту Бандурі, який доводив, що індивіди не є ні автономними системами, ні простими механічними носіями, що оживляють оточення — вони мають вищі здібності, які дозволяють їм пророкувати події і створювати засоби для контролю над тим, що впливає на їх повсякденне життя.

Такий підхід до аналізу причин поведінки А. Бандура назвав взаємний детермінізм, який означає, що фактори схильності і ситуаційні фактори є взаємозалежними причинами поведінки.

Отже, особливістю системи зв'язків викладач — слухач в процесі отримання післядипломної освіти є посилення самовизначенням взаємний вплив між ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вернадский В. И.* Начало и вечность жизни. — М.: Советская Россия, 1989.
2. *Иноземцев В. Л.* За пределами экономического общества: Научное издание — М.: «Academia» — «Наука», 1998.—640 с.
3. *Хьелл Л., Зинглер Д.* Теория личности — СПб.: Питер, 2002. — 608 с.
4. *Московичи С.* Машина, творящая богов./ Пер. с фр. — М.: «Центр психологии и психотерапии», 1998. — 560 с.

Н. П. Кузик, канд. екон. наук, асистент,
С. О. Олійник, канд. екон. наук, доцент,
С. І. Дерев'янку, канд. екон. наук, доцент,
Національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВІ ТА ЇЇ ОЦІНКА

Вступ. Зміна соціально-економічних відносин ставить питання про необхідність повноцінного використання контрольних функцій всередині підприємства та висуває підвищені вимоги до існуючих форм організації контролю. В умовах корпоративного управління, що є поширеним в Україні, внутрішній контроль набуває дедалі більшого значення. Він стає одним із основних інструментів нарощування економічного потенціалу господарюючого суб'єкта та забезпечення конкурентоспроможності його продукції на внутрішньому і світовому ринках. Серед всіх елементів управління система контролю дає оцінку стану досліджуваних об'єктів і є засобом запобігання банкрутства підприємств.

Питання про необхідність створення чіткої і дієвої системи внутрішнього контролю знайшли певне відображення у працях вітчизняних вче-

них Білухи М. Т. [1], Бутинця Ф. Ф. [3], Калюги Є. В. [5], Нападівської Л. В. [7], Рудницького В. С. [8], Шевчука В. О. [9] та інших. Однак, у згаданих дослідженнях розглянуті проблеми щодо системи внутрішнього контролю мало стосуються специфіки корпоративного управління.

Постановка проблеми. У зв'язку з викладеним виникає обґрунтована потреба визначити теоретичні та практичні аспекти формування та дієвості ефективного контролю за дотриманням прав учасників корпоративних відносин у процесі управління акціонерними товариствами. Дослідження цих питань і становить мету даної статті.

Результати дослідження. Зміни, що відбуваються в економіці України, розвиток підприємництва, потреба підвищення оперативності отримання контрольної інформації зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до раціональної організації контролю в корпоративних структурах. Така організація передбачає процес реалізації певної кількості прав в акціонерному товаристві, яка забезпечує надійною інформацією користувачів (акціонерів, керівництва, інвесторів, працівників, кредиторів та ін.), сприяє захисту і збереженню цінних ресурсів (насамперед — вкладеного капіталу), дотриманню стандартів корпоративної поведінки [6]. Вона визначає координацію дій кожного учасника корпоративних взаємовідносин безпосередньо в процесі здійснення визначених контрольних процедур, реалізації їх результатів і розробки заходів з усунення недоліків.

На наш погляд, раціональна організація системи внутрішнього контролю в корпоративних структурах залежить від збалансованості інтересів учасників корпоративного управління, внутрішньовиробничих потреб менеджерів у контрольній інформації високої якості, існування адекватного контрольного середовища. Однак, створення широкомасштабної ефективно діючої системи корпоративного контролю визначається наступними аспектами такої складності:

— особливість корпоративного управління та середовища, в якому функціонують організації такого типу власності;

— наявність різних інтересів зацікавлених в результатах діяльності акціонерного товариства осіб, а отже, і суб'єктів контролю (акціонерів, менеджерів, кредиторів, громадськості, державних органів);

— існуванням різних ділянок фінансово-господарського циклу, що потребують контролю;

— високими професійними вимогами до контролерів, які повинні мати кваліфікацію, в крайньому випадку, не нижчу, аніж кваліфікація працівників, діяльність яких перевіряється;

— високими моральними вимогами до контролерів, від якості роботи яких залежить доцільність прийняття управлінських рішень керівництвом підприємства, а отже, і напрямки його розвитку.

Під час прийняття рішення про створення системи контролю слід враховувати міру впливу зазначених факторів на організаційну структуру системи контролю та приймати до уваги критерії, які визначають доцільність її створення. Викладені міркування, приводять до ствердження: адміністрація підприємства зобов'язана забезпечити існування

такої системи внутрішнього контролю, яка б відповідала кожному із критеріїв, наведених на рисунку.

Помилковим є судження про те, що впровадження внутрішнього контролю в підприємствах вимагає відносно невеликих витрат на його організацію та проведення, оскільки це витрати на залучення фахівців, що працюють безпосередньо на самому підприємстві [4].

Рис. 1. Критерії контролю

Вітчизняна практика свідчить про те, що створення і функціонування системи контролю в підприємстві супроводжується тільки витратами. Тому проводячи оцінку, необхідно врахувати втрачені доходи від можливого інвестування коштів, витрачених на створення і підтримання дієвості системи контролю, у вигідні проекти. Розмір можливих доходів можна визначити, використавши формулу дисконтування. Таким чином, із врахуванням недоотриманих доходів вартість створення і підтримання дієвості системи внутрішнього контролю складатиме суму початкових і поточних витрат. Вартість системи контролю слід калькулювати за статтями витрат, враховуючи альтернативний дохід за певний період.

Система внутрішнього контролю має бути економічно виправдана. В абсолютному значенні — результат дієвості системи контролю в підприємстві визначається як сума економії витрат, що виникла за рахунок її функціонування. На наш погляд, для оцінки ефективності контролю в організаціях, окрім його вартості, слід приймати до уваги такі показники, як стратегічна спрямованість, орієнтація на результати діяльності, відповідність виду діяльності, що контролюється, простота, гнучкість. Варто враховувати фактор ефекту впливу на учасників корпоративних відносин з різноманітністю їхніх інтересів та за наявності ситуації, коли одні особи володіють підприємством, а інші ним управляють. Так, менеджери зацікавлені у збереженні своїх робочих місць, службового стану, зростанні власних доходів і зниженні ризику впливу непередбачуваних обставин. Кредитори — у наявності і достовірності прибутків компанії. Акціонери товариства зацікавлені в зростанні його доходів і курсовій вартості акцій. Вони підтримують рішення, якими передбачається отримати значні прибутки, навіть якщо такі рішення мають високий рівень ризику. Таким чином, в момент побудови системи контролю в підприємстві необхідно визначити існуючі ієрархічні рівні управління підприємством, де формується та аналізується підконтрольна інформація і приймаються управлінські рішення. Важливим є не лише питання в інтересах якого суб'єкта корпоративних відносин, але й за допомогою яких механізмів діє система контролю. Досвід багатьох у світі успішно функціонуючих корпорацій показує, щоб досягти успіху, організація змушена вирішити: кому доручити контроль, яка роль суб'єктів корпоративного контролю і зміст взаємовідносин з іншими учасниками корпоративних взаємовідносин, визначити коло користувачів контрольної інформації. Іншими словами, визначити співвідношення і узгодженість інтересів при вирішенні питань корпоративної діяльності. Цей аспект відображує ресурсний потенціал і умови контрольного середовища акціонерного товариства, а згодом, визначатиме й рівень якості та ефективності системи внутрішнього контролю товариства.

В свою чергу, інтереси суб'єктів корпоративного контролю породжують його завдання. Традиційними є: визначення відхилень від заданих критеріїв з метою усунення і попередження їх в майбутньому; встановлення внутрішніх резервів для підвищення ефективності використання матеріальних та фінансових ресурсів, активізації підприємни-

цької діяльності, розробка ефективних рішень і контроль за їх виконанням. Однак, коли йдеться про корпоративне управління система належного внутрішнього контролю має, в першу чергу, орієнтуватись на забезпечення прав акціонерів та формування належного зовнішнього середовища функціонування підприємств корпоративної форми власності (забезпечення стійкого становища корпорації на ринку, своєчасна адаптація до динамічного зовнішнього середовища, визнання компанії іншими суб'єктами ринку та суспільством) [2].

Необхідно врахувати й те, що контрольна політика підприємства не може здійснюватись безмежно. Потрібно дотримуватись існуючих нормативно-законодавчих актів, встановлених норм, стандартів і, головне, принципів корпоративного управління, де представляються тлумачення політики розвитку компанії та прийняті правила корпоративної поведінки. Сама сутність функціонування корпоративного управління передбачає і вимагає розробки та впровадження внутрішніх нормативних документів. Останні безпосередньо в процесі контролю та при реалізації його результатів проявлятимуть себе як загальносистемні стандарти внутрішнього контролю. Внутрішньофірмові положення (стандарти) контролю мають формувати єдині базові вимоги до діяльності працівників наділених контрольними повноваженнями, зменшити трудомісткість здійснюваних ними перевірок, підвищити якість здійснюваних контрольних процедур. До того ж, ці документи визначають нормативи (норми) і стандарти діяльності.

Проведені дослідження свідчать, що на сучасному етапі законодавчо не затверджений обов'язковий перелік внутрішньофірмових положень (стандартів), інструкцій, які мають регламентувати взаємовідносини між підрозділами щодо узгодження контрольних дій на різних рівнях управління, а також чітко визначати цілі і завдання контролю. Практичний досвід показує, що неправильний розподіл прав, обов'язків і відповідальності між структурними підрозділами та окремими працівниками створює передумови для виникнення організаційних недоліків (нечіткості дій, дублювання окремих функцій тощо).

Логіка досліджень дає змогу сформулювати наступні висновки:

1. Налагоджена система контролю протидіє появі помилок, здійснює заходи щодо їх усунення, сприяє мінімізації неефективних рішень.
2. Система контролю повинна виступати внутрішньою за відношенням до функціональної системи, для якої вона проектується.
3. Організаційна структура, для якої проектується система контролю, повинна являти собою сукупністю ресурсів і комунікацій, тобто виступати системою із заданими функціями. Виконання такої умови можливе лише у великих підприємствах, в окремих випадках — у середніх. У підприємствах малого бізнесу створення і функціонування традиційної системи внутрішнього контролю неможливе, тому варто використовувати альтернативні способи контролю.
4. Необхідно дотримуватись заздалегідь визначених критеріїв щодо дієвості системи контролю економічного суб'єкта. Критерії оцінки ефективності системи контролю повинні мати грошовий вираз.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Белуха М. Т.* Теория финансово-хозяйственного контроля и аудита: Учебник — К.: ПП «Влад и Влада», 1996. — 320 с.
2. *Бурцев В. В.* Внутрішній аудит компанії // *Круглий стіл.* — 2004. — № 3 (16). — С. 19—22.
3. *Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Малюга Н. М., Петренко Н. І.* Контроль і ревізія: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. — Житомир: ПП «Рута», 2002. — 544 с.
4. *Драгун Л., Вініченко О.* Основні напрямки розвитку функцій аудиту // *Бухгалтерський облік і аудит.* — 2003. — № 3. — С. 59—62.
5. *Калюга Є. В.* Фінансово-господарський контроль у системі управління. — К.: Ельга Ніка-Центр, 2002. — 360 с.
6. *Масютин С. А.* Корпоративное управление: опыт и проблемы: Монография. — М.: ООО «Финстатинформ», 2003.
7. *Нападковська Л. В.* Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. — 224 с.
8. *Рудницький В. С.* Внутрішній аудит: методологія і організація. — Тернопіль: Економічна думка, 2000. — 104 с.
9. *Шевчук В. О.* Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (Проблеми теорії, організації, методології). — К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. — 371 с.

Т. А. Куликова, асистент,
Бобруйський філіал УО
Белорусский государственный экономический университет

ПРОБЛЕМЫ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ ВЛОЖЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В результате успешной основной деятельности организация получает прибыль, суммы которой за вычетом налоговых обязательств находятся в ее распоряжении. Эти средства можно использовать на выплату дивидендов и доходов учредителям и участникам организации, на погашение обязательств перед кредиторами, на выплату социального характера работникам, а также по усмотрению субъекта хозяйствования часть этих средств может быть направлена на осуществление инвестиционной и финансовой деятельности. С этой целью многие предприятия осуществляют финансовые вложения.

По законодательству Республики Беларусь финансовые вложения — это вложения организации своих свободных денежных и других ресурсов в активы не связанные с основной деятельностью с целью получения дополнительного дохода в течение определенного времени.